Ann. IV. Num. XVII.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 10; ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7½.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis Lib. 0.50 pro *unoquoque centimetro quadrato.*

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI *equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem*

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA Apud GEBETHNER ET WOLF — VARSAVIAE POLONORUM Krakowskie Przedmiescie, 15

IN ANGLIA Apud BURNS AND OATES — LONDON W. 28, Orchard Street.

IN CIVITATIBUS FOEDERATIS AMERICAE SEPTEMTR. Apud FRIDERICUM PUSTET S. Sedis. Apost et S. Rituum Congr. Typogr. NEW YORK 52, Barclay Street. CINCINNATI 436, Main Street.

IN GERMANIA Apud FRIDERICUM PUSTET S. Sedis Apost et S. Rituum Congr. Typogr. RATISBONAE in BAVARIA

IN CANADA Apud LIBRAIRIE GRANGER FRÈRES — MONTREAL 1699, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

ROMAE

EX OFFICINA *PACIS*, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

M CMI

Ann. IV. ROMAE, Kal. Septembr. MCMI. Num. XVII.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS: In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italiam: Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 ½.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR: ARISTIDES LEONORI, eques. ROMAE - Via Alessandrina, 87.

DE DIEBUS FESTIS APUD GERMANOS

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,
Et grave, suspenso vomere, cesset opus.

Haec Tibullus ethnicus felici Musa scribebat, quasi ut qui Christiani nunc sunt pudore suffunderentur; ridiculum dictu quippe est, quasi propria re, frui diebus singulis eos, quibus dono dati sunt ad utendum, illum autem die certo et proprio carere, cuius ordinatione perseverant dies. At illud solemne «diem sabbati sanctifica», quod humana voluit abolere nequitia, quasi naturale aliquid esset, quamvis expulsum furca, recucurrit in mores; «non enim homo propter sabbatum, sed sabbatum propter homines factum est», atque ideo qui impatientes Numinis ex albo dierum sacros Deo et faustos expungebant supremis XVIII saeculi annis dies, mora non fuit quominus XIX saeculi supremis annis eos non modo restaurandos peterent, sed lege cavendum dicerent ut quieti penitus addicerentur.

⁂

Iam qui rebus praeficiuntur publicis de hac lege disceptant, iamque lex in stilo est, credenda tabulis monumentisque civitatum, cum repente oritur quaestio, cui satisfacere verbis facillimum, praxi constituere difficile et asperum. Dies enim dicatos Deo, quibus a laboribus quiescere necessum est, religiones diversae inter se diversos habent; atque idcirco redemptores operum, sive privati, sive publici, operariorum turmas, quibus uti in aedificiis, in opificiis, in quibuscumque faciundis solent, numquam integras habent, defectumque modo manipulorum, modo ducum patiuntur. Credo equidem; nam Christianos ab operibus revocat Dominica dies, Veneris dies Turcas, sabbatum arcet Hebraeos. Conciliandi ne dies legi, vel diebus lex? Clarius explico: statuendusne dies certus religionibus omnibus, isque unus, puta Dominicus, tam Turcis quam Hebraeis, ut cuique genti proprius, quo nunc utitur, relinquendus?

Si primo acquiescimus Christiani haerebunt, rebellantibus et invitis, et transversa tuentibus Hebraeis ac Turcis; si alteri morem geramus insoluta linquitur quaestio frementibus ac murmurantibus operum redemptoribus, qui, coniuratione quasi facta, invitos ad labores die sacra cogunt et adigunt minis adhibitis, ac damno proposito, quo semel absens operarius a persequendo opere et mercede consequenda removeatur.

Quum igitur in eo simus tempore, quo etiam apud exteras nationes id fiat quod publica res poscit, civitas flagitat, aequum ducimus rem quaquaversus considerare ac pensitare, et quae facta sunt apud nos palam proponere tum, si optima visa fuerint, ut reliqui illa imitentur, tum, si bona tantummodo, ut aliquis ex nobis exponat, quod optimum iudicaverit.

⁂

Primo igitur cautum est, ut omnis festus dies quatuor et viginti horarum spatio contineatur; si festi duo simul dies, unus post alium, immediate successerint, tum requies duodecim insuper horis cumulatur, nec horis octo et quadraginta gaudet, sed sex ac triginta. Quod si feriae illae maximae habeantur, — ex gr. Natalis Domini, Pascha Resurrectionis, ac Pentecostes, — tum bini integri sine laboribus erunt dies, duo de quinquaginta scilicet horae operibus omnino carebunt.

Insuper cautum est Dominicis diebus nefas esse quicquid operosum agere toto prorsus imperio, nec homine excepto, nec loco; et constitutae sunt poenae, quibus animadvertatur in sontes, sive operarii sint, sive magistratus. Quodsi subitaneum, impraevisum aliquid contigerit, singulis civitatibus, singulis oppidis, quibus constat imperium, facta potestas est non immutandi, sed interpretandi legem iuxta principium illud, quo, ut antea memoravi, dies ad quietem propter homines datus est; quamobrem et necessitati supervenienti morem singuli gerant, et iussis una divinis imperatoriisque deserviant.

Ecquid autem si, quod nostris praesertim temporibus accidit, habeatur vel officina, vel emporium, vel aliquid simile huiusmodi, cui necessarius sit iugis labor, iugis operariorum frequentia, et saltem praesentia? Vel huic necessitati provisum, praeceptumque ut singulis operariis quinque, non minus, horae sint labore quovis vacuae, iisque possit unusquisque quiete frui, divinis dare animum ritibus, familiae, si fuerit, adesse, ut secum in templa adducat religioni obsequens obsequentem.

Et quoniam Christianis (etsi inter se dissentientibus, Christicolis tamen omnibus) nostrum constat imperium, quae de Dominicis diebus, ac de reliquis maximo prosequendis cultu, uti Pascha sunt, Pentecostes, etc. constituta videmus, tum singulis, tum omnibus ad amussim aptantur, et, quae de Dominica, de Natalitia, de Paschali die, communia sunt omnibus. De iis autem, quae diversos ad cultus Christianos, iuxta nomina, pertinent, ita fit ut cuique oppido, civitati, reipublicae, id sit, quod pro opportunitate propria cumulet; festos nempe superaddat dies, nulli et nemini sit fas, quae ex lege sunt vel abolere, vel immutare, nec emporiorum, vel opificiorum dominis contra libertatem lege sancitam aliquid vel tentare, vel facere.

Quid denique de Hebraeis? Vetitum iis Dominico die festisque apud christianos diebus, laboribus dare operam, aut, si domini sint, emporia et opificia operariis laboraturis patefacere; si sabbatis suis indulgere vacui voluerint, quod optimum sibi videtur hoc faciant. Id spectat generale illud praeceptum calendis Iuniis anno MDCCCXCI datam (§ 105), cui lex tota, quanta est, obsequitur ac famulatur.

Ad coronidem dicam, quoniam decennali iam fuit experimento probata lex, querelis multis legem initio acceptam fuisse; obtemperatum autem fuisse, quia iussa Caesaris indeprecabilia et relabi nescia poenis instarent. Postea, experientes non mediocrem inde commoditatem populisque pacem, non modo libenter amplexi hanc sunt, sed nunc vel inviti relinquerent. Unum obstat; aegre, scilicet, adhuc legi, eos acquiescere, quibus lucra desunt Dominico die, nempe venditores tabaci, bellariorum, ofellarum, salsamentarios et huiusmodi; nam venalia haec apud «kafearios», apud caupones, quinimo apud ambulatores et vagos mercatores quisque habet, qui non modo de domo in domum, ut aiunt, sed vicatim vendenda ferunt per pagos vel ipsa ad vestes, mundum, cultumque pertinentia. Ista non nego ea esse, quae aliquid ponderis habeant, sed pariter hisce debemus si exiguum commercium rerum, quod «individuale» dixerim, eo creverit, ut pluribus ad vivendum sit satis, plures ab inopia sublevet, plurimis, ne fere omnibus dicam, utile sit atque iucundum.

COMMENTARII "VOX URBIS„ INDICES SINGULI

Ita *Cento* septingentorum quinque et sexaginta versuum numero continetur.

Hinc facile perspici potest Veteris Foederis gesta post orbem conditum, Adami et Hevae praevaricationem, universique humani generis, per diluvium, excidium a Proba Falconia vix attigi; quod etiam patet ex vv. 305-306:

AE. I, 645 *Cetera facta patrum, pugnataque in or-* [*dine bella* AE. VIII, 629.
G. IV, 148 *Praetereo, atque aliis post me memoranda* [*relinquo.*

Fusius, contra, Christi gesta, ab ortu usque ad eius in caelum ascensum, describuntur. Quaenam igitur causa fuerit, cur Proba nonnulla Veteris Foederis facta silentio praetereunda putaverit, aliisque post se memoranda reliquerit, adfirmare non audeamus, nisi forte, percrebrescente Christianae fidei vigore, huic celebrandae impensius studuit.

Praeit centoni proëmium duabus partibus constans: altera est carminis Honorio Augusto dedicatio (v. 1-18); altera est pia invocatio, qua Proba Deum precatur, ut sui cordis penetralia reseret, sicque, eius firmata auxilio, arcana cuncta valeat referre:

Nunc, Deus omnipotens, sacrum, precor, accipe carmen
Aeternumque; tui Septemplicis ora resolve
Flaminis, atque mei resera penetralia cordis,
Arcana ut possim, vatis Proba, cuncta referre.
(v. 9-12).

Non omnibus tamen litteratis hominibus pars prior, idest in Honorium Augustum dedicatio, genuina censenda videtur. Hanc immo Teuffelius (1), quam inconditis versibus exaratam dicit, tribuit cuidam grammatico, qui fortasse Arcadio Probae centonem a se exscriptum dicaverit:

Haec relegas, servesque diu, tradasque minori
Arcadio: haec legat ille tuo generi: haec tua semper
Accipiat, doceatque suos Augusta propago.
(v. 13-15).

Verum Teuffeli sententia ea ne est, quam, omni abiecta cunctatione, quisque sequi possit? Arcadius, qui, ex occasione tantum, hic in dedicationis conclusione, a poëtria ut frater minor Honorii inducitur, cur, contra communem opinionem, auctor princeps, cui totum dicetur carmen, erit habendus? Quid vero propius quam quod centonem a pia matrona sibi dicatum Honorius Arcadio fratri legendum tradat? Quod autem Teuffelius hosce dedicationis versus crimine ignoratae artis premat, valde miramur! Id num satis erit, ut de genuino proëmii ortu dubitemus? Quum Probae Falconiae *Cento* tantum exstet, nam carmen de bello civili Constantinum Magnum inter et Magnentium modo desideratur, quo nitemur fundamento, ut de eius poëtica virtute, aequa lance, iudicemus? Si quod, ad rem, indicium nobis ferendum est, dicemus nostrae poëtriae stilum, prouti ex *Centonis* proëmio facile intelligitur, immodico Lucani scribendi genere turgescere, quam vergilianis luminibus nitere: idque pro tempore est, cum poëtae, quos rerum latinarum scriptores pseudo-vergilianos appellant, ut Lucanum, Statium et Silium Italicum, primis post Christum natum saeculis, principem locum obtinuerint.

Totam centonis rationem pluribus verbis perpendere importunum ac prorsus inutile est: quia Probae carmen plane musivum nullaque nativa venere ornatum. Iuverit aliquos tantum afferre locos, qui poëtriae religiosos sensus Vergilii ore affabre expressos luculentissime evincent.

❁

Itaque, ut in ea potissimum incumbamus, quae christianae religionis δόγματα proxime spectant, audi serpentem Hevae insidias struentem:

AE. VI, 318 *Dic, ait, o virgo, lucis habitamus opa-* [*cis*, AE. VI, 678
» VI, 674 *Riparumque toros, et prata recentia rivis*
» VI, 675 *Incolimus; quae tanta animis ignavia* [*venit?* AE. XI, 733
B. VII, 54 *Strata iacent passim sua quaeque sub* [*arbore poma,*
G. III, 529 *Pocula sunt fontes liquidi: caelestia* [*dona* G. IV, 1
AE. II, 719 *Attrectare nefas? id rebus defuit unum.* [AE. XII, 643
» V, 631 *Quis prohibet causas penitus tentare* [*latentes?* AE. III, 32
» VIII, 187 *Vana superstitio; rerum pars mortis* [*adempta est* AE. XII, 879
» XII, 880 *Conditio: mea si non irrita dicta pu-* [*taris.* AE. X, 244
» XII, 159 *Auctor ego audenti sacrata resolvere* [*iura.* AE. II, 157
» IV, 113 *Tu coniux, tibi fas animum tentare* [*precando;*
B. VIII, 38 *Dux ego vester ero: tua si mihi certa* [*voluntas* AE. IV, 125
AE. III, 224 *Extruimusque toros, dapibusque epula-* [*mur opimis.*
(v. 59-71).

Ob patratam «originalem» noxam Deus Adamum et Hevam devovet, cuius devotionis ineluctabile fatum adhuc in posteris perseverat:

AE. II, 535 *At tibi pro scelere (exclamat) pro talibus* [*ausis*
» IX, 609 *Omne aevum ferro teritur, primusque* [*per artem* G. I, 122
» VI, 883 *Heu miserande puer, terram insectabere* [*rastris* G. I, 154
G. I, 156 *Et sonitu terrebis aves: horrebit in ar-* [*vis* G. I, 151.
B. V, 39 *Carduus; et spinis surget paliurus acutis,*
G. I, 153 *Lappaeque tribulique, et fallax herba* [*veneni.* B. IV, 24
» I, 219 *At si triticeam in messem, robustaque* [*farra*
» I, 220 *Exercebis humum, frustra spectabis acer-* [*vum,* G. I, 158
» I, 159 *Concussaque famem in silvis solabere* [*quercu.*
AE. IX, 274 *Insuper his subeunt morbi, tristisque* [*senectus,* G. III, 67
G. III, 68 *Et labor, et durae rapit inclementia* [*mortis.*
B. V, 74 *Haec tibi semper erunt: tuque, o saevis-* [*sima coniux* AE. XI, 158
AE. I, 634 *Non ignara mali, caput horum et causa* [*malorum,* AE. XI, 361
G. IV, 454 *Magna lues commissa tibi est. Heu! per-* [*dita nescis,* AE. IV, 541
AE. IV, 561 *Nec quae circumstent te deinde pericula* [*cernis?*
» IV, 547 *Nunc morere, ut merita es, tota quod* [*mente petisti;* AE. IV, 100
» IX, 220 *Nec mea iam mutata loco sententia cedit.*
(v. 236-242).

En Abelis mortem vivissimis coloribus rapide descriptam:

AE. VII, 670 *Tum gemini fratres, adolent dum altaria* [*taedis,* AE. VII, 71
» III, 33 *Alter et alterius praelato invidit honori,* [AE. V, 541
» II, 204 *(Horresco referens) consanguinitate pro-* [*pinquum* AE. II, 86
AE. III, 332 *Excipit incautum, patriasque obtruncat* [*ad aras,*
» II, 502 *Sanguine foedantem, quos ipse sacra-* [*verat ignes.*
(v. 259-263).

In universo humani generis per diluvium excidio, Noë, iustissimus unus, a Deo leto eripitur:

AE. I, 155 *Tum pietate gravem ac meritis (mira-* [*bile dictu)* AE. IV, 182
» II, 427 *Qui fuit in terris, et servantissimus aequi*
AE. II, 134 *Eripuit leto, tantis surgentibus undis* [AE. VI, 354
G. IV, 282 *Ut genus, unde novae stirpis revocetur* [*haberet.*
(v. 287-290).

Leges Iudaeis bello pressis a Deo datae Veteris Foederis rebus gestis finem imponunt: hinc evangelicae narrationis exordium.

Christus nascitur:

AE. IX, 107 *Iamque aderat promissa dies quo tem-* [*pore primum* G. I, 61
» VIII, 591 *Extulit os sacrum divinae stirpis origo* [AE. XII, 166
» VI, 812 *Missa sub imperio, veniens in corpore* [*virtus* AE. V, 344
» VII, 661 *Mixta Deo, subiit cari genitoris imago* [AE. II, 560
(v. 321-324).

Eum, stella praeeunte, Magi ex Perside adoratum veniunt. Fama volat: indignatur Herodes innocentiumque puerorum horridam cladem imperat:

AE. VII, 81 *At rex sollicitus stirpem, et genus omne* [*futurum* AE. IV, 622
» II, 37 *Praecipitare iubet, subiectisque urere* [*flammis,*
» III, 34 *Multa movens, mittitque viros qui certa* [*reportent.* AE. IX, 193
» III, 236 *Haud secus ac iussi faciunt, rapidisque* [*feruntur* AE. VII, 156
» VII, 157 *Passibus, et magnis urbem terroribus* [*implent.* AE. XI, 448
» VI, 426 *Continuo auditae voces, vagitus et in-* [*gens,*
» VI, 427 *Infantumque animas flentes ante ora* [*parentum:* AE. XI, 887
» II, 224 *Corpora natorum sternuntur limine* [*primo.* AE. VI, 427

Nonne antiqui vatis longe futura prospicientis vox hic reddita est: «Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus; Rachel plorans filios suos et noluit consolari, quia non sunt (1)»?

Maiora tamen manent, quae vix credas e vergiliano ore promi. Ita enim Proba Dominicam Coenam describit:

AE. VIII, 280 *Devexo interea propior fit vesper Olympo.*
» I, 218 *Tum victu revocant vires, et viscera nu-* [*dant,* AE. I, 215
» I, 710 *Et dapibus mensas onerant, et pocula* [*ponunt.*
» I, 727 *Postquam prima quies epulis, mensaeque* [*remotae;*
» II, 479 *Ipse inter primos genitori instaurat ho-* [*nores,* AE. V, 94
» XII, 196 *Suspiciens caelum; tunc facta silentia* [*linguis,* AE. XI, 241
» XII, 173 *Dat fruges manibus, dulcesque a fon-* [*tibus undas,* G. II, 243
» I, 733 *Implevitque mero pateram, ritusque sa-* [*crorum* AE. XII, 836
» X, 153 *Admonet immiscetque preces, ac talia* [*fatur:* AE. V, 16
» III, 103 *Audite, o proceres, ait, et spes discite* [*vestras:*
» V, 305 *Nemo ex hoc numero, mihi non donatus* [*abibit;*
» V, 863 *Promissisque Patris vestra, inquit, mu-* [*nera vobis* AE. V, 348

(1) Op. cit. t. II, ibid. ut supra.

(1) Ierem., XXXI, 15.

Propterea finitimae nobis respublicae, catholicis praesertim satagentibus comitiis, uti apud Belgas, operae pretium ducunt si nostras has leges in patrias suas ex integro invexerint, quod et utile hominibus, et acceptabile iubenti Deo remur futurum.

P. Alt.

DE PROBAE FALCONIAE VERGILIANO CENTONE

Quae de Probae Falconiae vergiliano centone, Veteris Novique Foederis facta exprimente, dicturi sumus, etsi parvi facienda sunt, quod musivum iamque obsoletum poëticum dicendi genus respiciunt, tamen si rei novitatem, industriam et laborem, quo id carmen confectum est, spectes, in eo perlegendo numquam inanem insumpsisse operam credas. Praeterea, quoniam de latinis christianis litteris agimus, quarum vices, temporum calamitate, non raro ipsis antiquitatis studiosis parum compertae, tenebris latent, quis negat aliqua parte prodesse harum monumenta, ut minima, pro merito inlustrare? Saepe enim « si licet, in parvis, exemplis grandibus uti » Cecropidum fili ope Daedali claustra reserantur! At nos non tanti, profecto, sumus, qui speremus fore ut praemissis maiora perficiamus: contenti erimus, si quae de Probae Falconiae carmine, quod *Cento* inscribitur, disputabimus, rite perspecta, aequisque accepta animis, bonis studiis fovendis aliquod, qualecumque erit, afferant incrementum.

In primis quid de Proba Falconia eruditi homines sentiant et indicent videamus.

S. Isidorus Hispalensis in *Originibus* (1) haec habet: « Proba, uxor Adelphi (qui Valentiniano I imperante proconsul fuit) centonem ex Vergilio *De fabrica mundi et Evangeliis* plenissime exposuit ». In Codice Palatino (2) saeculi IX vel X legimus: « *Cento* Probae inlustris »; et in alio Codice ms. (Montfauconius auctor est) saeculi X, in fine (3): « Proba, uxor Adelphi, mater Olybrii et Alypii, cum Constantini bellum adversus Magnentium conscripsisset, conscripsit et hunc librum ». Haec veterum testimonia sunt, quos penes de Proba Falconia uberiores notitias perperam quaeras. Ex recentioribus libet audire H. Iungmannium (4): « Iam antehac sub finem saeculi IV, Proba Falconia, pia matrona romana, hebdomadii centonem vergilianum composuit, qui mixtam utriusque Testamenti historiam versibus hexametris e Vergilio decerptis exhibet ».

Cum fere omnia tenebris circumfusa nobis obversentur, de aetate et vita Probae Falconiae id unum coniectura effici cogique potest, Probam Falconiam, Olybrii et Alypii matrem, Adelphii, ex nomine et praenomine Clodii Celsini (5) appellati, uxorem fuisse, qui proconsulis, vel, iuxta alios, praefecti Urbis, Valentiniano I imperante, munere functus est. *Centonem* confecisse Honorio imperante; quod ex carminis dedicatione evidentissime patet. Vitam obiisse paulo post annum CCCCXIV, cum, tum temporis, S. Augustinus eam aetate valde provectam memoret (1).

Ideo, contra Procopium ceterosque rerum scriptores, qui eius sententiae adhaeserunt, pro certo est, Probam Falconiam nihil commune habuisse, neque cum Valeria Proba, neque cum Anicia Faltonia Proba, Sexti Anicii Petronii Probi consulis uxore, quam nonnulli proditionis crimine incusant, quod Gothis urbem Romam diripiendam tradiderit.

Qua in re, scilicet ut a bona Probae Falconiae fama tam immane facinus amoveretur, Iustus Fontaninius sedulo adlaboravit. Verum, ante Fontaninium, Thomas de Simeonibus Vibo-Valentini, augustinianus sodalis, vir mira eruditione instructus, litem hanc, de qua olim inter litteratos iudices magna contentione actum fuit, meliori fato diremit. Cuius dissertationis, hodie perrarae, titulum Hier. Tiraboschius in sua *Litterarum italicarum historia* (2), ita refert: « Historica dissertatio Romano-ecclesiastica de tollenda penes gravissimos scriptores inolita ambiguitate et confusione inter duas antiquas Romanas Matronas professione christiana celebres, videlicet Falconiam Probam Sex. Petronii Probi U. C. uxorem, Olybrii, Probini et Probi consulum matrem et Valeriam Falconiam Probam Adelphi proc. coniugem, poëtriam ingeniosissimam, quae centonem vergilianum de Xsto confecit. Auctore Thoma de Simeonibus Vibo-Valentini augustiniano, vulgo a Monteleone nuncupato, Sac. Theol. Mag. et in Aemilia sui Ordinis Pr. Provinciali, Bononiae, apud heredes Antonii Pisarii, 1692, in-4° ».

Quod autem attinet ad Probae Falconiae patriam, etsi Fontaninius (3) eam Hortae, in romano agro, natam esse contendit, ex veterum monumentis parum liquet; ipsaque argumenta, quibus Fontaninius suam sententiam tuetur, non omnibus adeo firmissima visa sunt, quae, in re salebrosa, nihil dubitationis relinquerent. Quapropter ad probabiliorem opinionem illorum, qui poëtriam nostram piam romanam matronam fuisse tradunt, libenti animo, accedimus; tum quia Probam Falconiam Romae vitam egisse communiter constat, tum quia scriptorum silentium vetat, quominus in contrariam partem abeamus.

Sed ad propositum, a quo digressi sumus, reverti tempus est: quid, in primis, de illo poëtico dicendi genere quod *centonem* vocant? Vel quinam, primi, hanc musivam carminis formam usurparunt? Postremo, quaenam centonis Probae Falconiae ratio?

Summatim singula perpendamus.

Qui primus centonum genus invenerit, Hosidium Getam, Romae consulem cum Vagelleio, anno post Christum natum XLVII, fuisse tradunt. De quo Q. Sept. Flor. Tertullianus (1) scribit: « Vide hodie ex Vergilio fabulam in totum aliam componi, materiam secundum versus, versibus secundum materiam concinnatis: denique Hosidius Geta *Medeam* tragoediam ex Vergilio plenissime exsuxit: meus quidem propinquus ex eodem poëta inter cetera stili sui etiam *Pinacem* Cebetis explicuit. Homerocentones etiam vocari solent, qui de carminibus Homeri propria opera, more centonario, ex multis hinc inde compositis in unum sarciunt opus... ». Patet igitur ex Tertulliani testimonio, ab Hosidio Geta *Medeam* tragoediam, ex Vergilio, centonario more, fuisse conscriptam; quem pone sequitur eiusdem Tertulliani ignoti nominis propinquus, qui Cebetis πίναξ (idest *tabula*), ex graeco, vergilianis versibus in latinum convertit. His adde Ausonium et Valentinianum I. Prioris est *Cento nuptialis* (Id., XIII), quod Ausonius ipse « frivolum et nullius pretii opusculum appellat »; « nos autem (cl. v. I. Lemette verbis utimur) (2), obscenum ludum dicimus, qui nauseam tantum lectori pudico simul et litterato movere possit. Centonem hunc ad nuptias describendas, rogante imperatore Valentiniano (qui eadem ratione argumentum tractandum usurpaverat tentareque volebat quid hac in re familiaris sibi poëta posset) composuit Ausonius ex vergilianis carminibus hinc inde collectis atque ita apte inter se consutis, ut de inconnexis continuum, de diversis unum opus conderet. Piget equidem vergiliani carminis dignitatem tam turpi dehonestasse materia ».

Haec de latinis. Inter graecos sat erit meminisse S. Gregorium Nazianzenum, cuius exstat tragoedia illa Χριστὸς πάσχων (quamquam, iuxta Baronium, Bellarminum, Tillemontium, Eichstadium, etc., falso eius nomini addicitur), quae proprie vereque Euripidaeus cento dicenda est. Neque, hac nostra aetate, centonum conficiendorum exolevit mos; quo in genere, ut ceteros mittamus, Ioseph Giusti (3) non minimum meruit decus.

Veniamus nunc ad rationem centonis Probae Falconiae, quae, licet in eo elucubrando nullum nativi ingenii documentum praebuerit, tamen ob insignem pietatem industriamque, qua Veteris et Novi Foederis gesta vergiliano ore celebravit, ius habet, cui aliquod pretium adiudicemus.

Huius centonis praecipuae partes sunt:

a) In Deum precatio (v. 1-28);

b) Mundi procreatio (v. 29-147);

c) « Originalis » noxa et poena hominibus data (v. 148-280);

d) Diluvium noëticum (v. 281-290);

e) Iudaeis bello pressis leges a Deo datae (v. 291-306);

f) Christi incarnatio, vita publica, passio et mors (v. 307-716);

g) Christi resurrectio et ascensio in caelum (v. 717-765).

---

(1) I, XXXVIII, 25.

(2) Cfr. Teuffel, *Lett. rom.*, Patavii, 1873, II, § 414, n. 15.

(3) *Diar. ital.*, p. 38. Cfr. Teuffel, ibid.

(4) *Patrolog. instit.*, Oeniponte, 1892, tom. I, p. I, pag. 444 in adnot. 3 ad Sedulium, cuius operibus dubiis cento vergilianus ab aliquibus accenseri solet. De Proba Falconia cf. praeterea S. Isid. Hisp., *De viris inlustribus*, c. XVIII, n. 22; C. Oudin, T. I, col. 900-902; I. A. Fabricii, *Biblioth. mediae et infimae latinitatis*, s. v. Falconia, T. II, p. 142-144; Pagi, *Crit. ad a. 438*, n. 7; Cellier, T. VIII, chap. X, n. 1-2, ed. II, T. VI; F. Bähr, *Gesch. d. Röm. Lit.*, IV, 69-73.

(5) Vitelli-Mazzoni, *Manuale della Lett. lat.*, Florentiae, 1898, § 141.

(1) Cf. I. B. Florindo, *Nuova crestomazia di sacri carmi latini*, etc., Angri, 1895, pag. 92, *in praef. ad Centon.*, etc.

(2) Tom. II, pag. 431, in adnot., Venetiae, 1796.

(3) *De antiquit. Hortae*, lib. II, c. 1 et seqq.

(1) *De praescript. haeretic.*, c. XXXVIII, Mediolani, 1831.

(2) Cf. *Vox Urbis*, an. IV, n. I.

(3) Vide eius carmen, anno 1841 Florentiae editum, ob inventam Dantis Aligherii imaginem a Iotto pictam. Carmen hoc ex versibus Divini Poëmatis hinc inde collectis apteque inter se connexis fere totum constat. Neque oblivione obruendum erit aliud id genus pulcherrimum carmen, quod, item, ex Divino Poëmate, in honorem S. Thomae Aquinatis, centonario more confecit edititque Leonardus Perosa (Cfr. Ab. Leonardo Perosa, *Armonie poetiche*, Venezia, 1875).

Paucis ante mensibus cl. v. Hieronymus Vitelli in commentario quod inscribitur *Atene e Roma* (1) publici iuris fecit unum e papyris a cl. v. Ernesto Schiaparelli emptum nuper in Aegypto peregrinante.

Negabo eum, si quaeris, magni esse momenti; nihilominus, ut Vitelli ipsius verbis utar, specimen in eo habes conventorum pecuniae mutuae hypothecae nomine obligatae magna cum gravitate et copia verborum, idque ducentis modo drachmis. Optandum sane ut hinc initium capiat aetas felicior inventis, quibus omnino reviviscat Graecia, magisque in dies expleatur lacuna omnium illorum operum, quorum desiderio vehementer tenemur; atque utinam Horatii illud, verbis ad aliam significationem conversis, saepius usurpari possit:

Multa renascentur quae iam cecidere ....!

Ἀγαθῇ Τύχῃ.

N. Capo.

(1) Ann. IV, num. 27.

DE AUGUSTEIS NAVIBUS
IN LACU NEMORENSI DEMERSIS

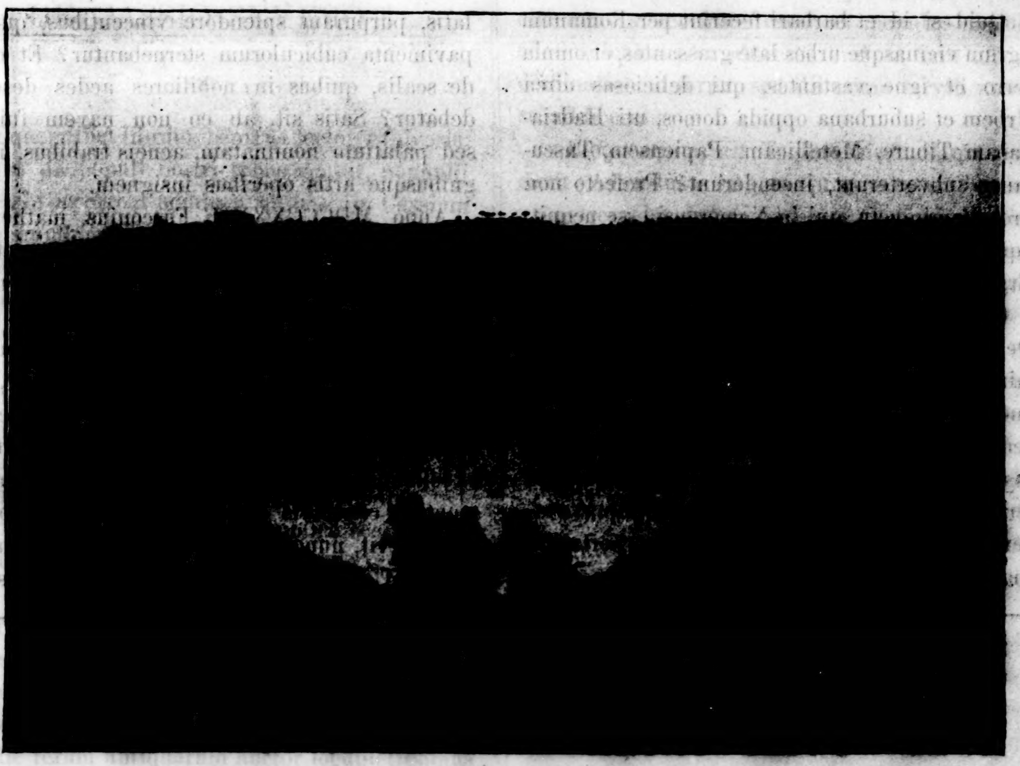
Veterum cultus et cura rerum una simul ostendunt et nepotum pietatem in avos, et in antiquam sapientiam studium atque religionem. Quae quidem pietas, religio, studium, donec exstabunt, non modo honorem et famam praeterito ac praesenti populo comparabunt, sed (quidquid contra molita fuerit illa rerum humanarum domina fortuna, quidquid opprimentis hostis atrocitas et invidia congesserint) restaurationem pristinae gloriae et immortalitatem spondebunt.

Hinc optimo cuique populo suarum cura historiarum, hinc sollicitudo servandi monumenta priscorum, hinc ipsa maiorum suorum imposita nomina filiis filiabusque, tum quia maiorum gloria posteris quasi lumen est, tum quia recordatione illustrium parentum ad imitationem atque aemulationem, quasi exemplis domesticis, excitantur. Fiet inde ut gens, ut populus, qui vel motu aliquo civilium temporum, vel socordia tepuerint et quasi consenuerint, repente praeter exspectationem omnium lacertos moveant, et quasi reddita iuventute revirescant.

Hoc singulis; at omnibus, at universo humano generi aliquid sublimius est, dum faustis effossionibus peractis singulare aliquid coram sole redit, et in conspectum hominum, de quo iam penitus desperabatur. Talibus excepta sunt plausibus fata pulcherrimarum urbium, quas Vesuvius mons cineribus, lapillis, lapidibus, flagrans ignibus et eructans, obruit, inque eas reviviscentes est peregrinatio perpetua et solemnis nationum omnium visere gestientium, quod undeviginti ferme ab saeculis in Romana ditione et cultu florebat.

Haec equidem et mirabilia, et pulcherrima visu, et animis iucundissima nemo inficiabitur; quod autem nunc Romano ausu paratur in lacu Nemorensi, hoc neque pulcherrimum, neque iucundissimum fore, sed quod pulchritudinem omnem et iucunditatem longe praevertat, unicum et insuperabile prorsus iure tenemus. Nam, siqua futuris fides rebus esse potuerit, conspirantibus una doctrina, pietate, et (cur non dicam?) curiositate hominum, eo ventum est, ut illae duae imperatoriae naves, quae illic olim iam inde ab Augusteo saeculo innabant, non modo ex imo lacu eruantur, sed, quoad fieri possit, restaurentur ac reficiantur, ut, quales olim, deliciosae et mirabiles visitantibus videantur.

Notum est quippe Caium Caligolam Augustum, in quo enormia quaeque fuerunt vitiis, luxu, amentia, potentia, divinis inhiantem nuptiis Dianae thalamum paravisse, ut a caelo descendens cum eo, Egeria nova, diutius habitaret. Itaque solemni coniugio magnificentissime apparavit in lacu Nemorensi aedes, qui Dianae speculum consensu Latinarum gentium appellabatur, ut in speculum suum libentius illa succederet. Aedes autem hae duabus constabant navibus mirifice exstructis, sacellis, simulacris,

Nemorensis lacus prospectus.

aere, auro, argento, purpura rutilantibus, quin etiam lapidibus pretiosis ultra quam credibile sit, lauris, floribusque per tabulata viridariorum instar viridescentibus, suavique umbra, suavique halitu quaeque circum afflantibus, ut pulcherrimae Deae, quam nemora iuvant, nihil nisi gratissimum obiiceretur. Interiores autem aulae, et cubicula, et conclavia nec Palatinae Augustorum domui invidebant, nec aemulabantur; longe enim praestabant luxu, divitiis, artium omnium ingenuarum portentis frequentes; Palatina quippe domus par homini, quamvis Augusto, Nemorenses aedes Divis pares constitutae sunt. Quid si Iuppiter ipse Pater, si Apollo convivae venirent ad nuptiale convivium, genero ille, cognato hic, blandituri?

Enormis potentia Caesarum, ne mutasse Olympum consanguinei illi animadverterent, satagebat. Hinc ego praesentium rerum scriptor aliis me felicioribus enucleanda linquam, quae in paupertate et exiguitate nostrorum temporum vix mente concipere, vix imaginatione attingere possumus; certe neque vidimus umquam, et usquam, et nullibi nostra hac aetate reperiuntur. Quantum enim ab hodierno quovis Romanum distabat amplitudine imperium (nemo enim ex nostris regibus opes et divitias et luxum Crassi et Luculli, privatorum hominum, consequutus est), tantum ab opibus et potentia priscorum Caesarum imperatoriae nunc opes et potentia distant. Ex iis igitur, quae relata sunt ex Flavio Blondo, a secretis Pontificum viro, nat. a. MCCCLXXXVIII, mort. an. MCDLXIII, in opere illo cui titulus *Roma Restaurata et Italia Illustrata*, Leone Baptista Alberti satagente, mathematico viro, qui antonomastice Vitruvius novus excellentia nuncupabatur, et Cardinali Columna praecipiente, dicam naves illas larice ligno confectas, tabulis ita per latera et carinas dispositas, ut plumbeis lamnis, clavisque aeneis cubito productis haererent costis, et continerentur: per lignea vero et plumbea caementum exterius, quasi gluten deductum esse, flavum atque purpureum colore, contra quod nec aqua nec ignis aliquid possent. Interius autem aliquid mirabilius; nam creta primum per lignum omne perlata, dein super hac ferri liquentis quasi rivus diffusus, digitum crassitudine aequans; iterum autem super ferream hanc faciem, caementum illud protendebatur. Haec autem ferri cretaeque admixtio ita apparebat, ut eodem tempore quo ferrum liquesceret super molli caemento inferiori, caementum superius ferro imponeretur, quippe quia ita haererent, ita copularentur, ut nonnisi mollibus utrisque et cereis, ut ita dicam, copulata esse omnia apparerent. Quod autem exspectationem exsuperaret, habebatur in clavis aeneis, qui adeo coruscantes recentesque apparebant, ut oculis fidem facerent, se non tot a saeculis fuisse conflatos, sed vix hesternos a fabro artifice editos.

Haec ille, qui mox in Lib. V de re aedificatoria certiores nos facit fistulas plumbeas, quibus per viridaria navigiorum aquae ad fontes montanis de rivis deferebantur Traiani imperatoris nomine, stigmate inscriptos se invenisse. Quid ergo si asseruero mirabiles naves illas, quasi excellens artis et magnificentiae opus, diutissime super aquas ad Caesarum delicium stetisse?

AE. V, 349 *Certa manent, pueri, et palmam movet* [*ordine nemo.*
(v. 649-661).

Terraemotus, post supplicium summum a Christo sumptum, totum orbem commovet:

AE. I, 128 *Interea magno misceri murmure caelum* [G. I, 375
» I, 725 *Incipit, et rebus nox abstulit atra co-* [*lorem*: AE. VI, 272
G. I, 469 *Impiaque aeternam timuerunt saecula* [*noctem.*
» I, 330 *Terra tremit, fugere ferae, et mortalia* [*corda*
» I, 331 *Per gentes humilis stravit pavor: inde* [*repente* AE. VIII, 238
AE. IX, 709 *Dat tellus gemitum, et caelum tonat* [*omne fragore.* AE. IX, 541
(v. 694-699).

Ingruit laevorum omnium horror:

AE. I, 96 *Extemplo commotae Erebi de sedibus imis* [G. IV, 471
G. IV, 472 *Umbrae ibant tenues, tellus quoque et* [*aequora ponti* G. I, 469
» I, 472 *Signa dabant: sistunt amnes, terraeque* [*dehiscunt*; G. I, 479
» IV, 481 *Quin ipsae stupuere domus, atque in-* [*tima leti*
» IV, 482 *Tartara, et umbrosae penitus patuere* [*cavernae.* AE. VIII, 242
» I, 439 *Sol quoque et exoriens (cuncti se scire* [*fatentur*) AE. XI, 344
» I, 467 *Tunc caput obscura nitidum ferrugine* [*texit.*
(v. 700-705).

Christus, tertia die, a morte ad vitam revocatur, discipulis cum B. Virgine Matre in *Cenaculo* (quod erat spatiosum pro mensa conclave) adstantibus, ianuis clausis, apparet, iisque post admonitionem pacem, in caelum ascendit. Hic Cento finem habet:

AE. VI, [illegible] *Hic domus cunctis, spirantes dimovet* [*auras* AE. IX, 645
G. III, 109 *Aera per vacuum, caeloque invectus* [*aperto* AE. I, 155
AE. IV, 277 *Mortales visus medio sermone reliquit,*
» I, 439 *Infert se saeptus nebula (mirabile dictu)*
» VII, 209 *Ac* [illegible] *solio stellantis regia caeli* [AE. VII, 210
» VII, 211 *Accipit, aeternumque tenet per saecula* [*nomen.* AE. VI, 235
» VIII, 268 *Ex illo celebratus honos, laetique mi-* [*nores*
» VIII, 269 *Servavere diem, tot iam labentibus annis.* [AE. II, 14
» VI, 546 *I decus, i nostrum, tantorum gloria re-* [*rum!* IV, 282
» I, 609 *Semper honos nomenque tuum laudesque* [*manebunt.*
» VIII, 302 *Et nos et tua dexter adi pede sacra* [*secundo*
» VIII, 173 *Annua, quae differre nefas: celebrate* [*faventes*
» III, 408 *Hunc socii morem sacrorum: hunc ipsi* [*teneto*
» II, 777 *O dulcis coniunx, et, si pietate movemur,* [AE. II, 690
» III, 409 *Hac casti maneant in religione nepotes.*

Alia complura exempla fas nobis est proferre, quae, quod ingeniosissima, ni eruditis, saltem videndi cupidis non parvam delectationem afferrent. Haec ergo omittamus: pro lubitu suo, quisque integrum perlegat carmen; quod si attento animo assecutus fuerit, poëtriae virtutem fortasse maiora portendentem facillime deteget. Quidquid erit, ex Probae *Centone* clare constat, ipsam vergilianorum carminum studiosissimam fuisse, callida verborum iunctura Christianae religionis μυστήρια felicissime inlustrasse; idque sat est ut eius nomini saltem medius honos tribuatur.

Scrib. in Portu Romatino, Kal. Augusti MCMI.

MARCUS BELLI.

LAPURDUM
(LOURDES)

Vidi Lapurdum, quo mea millies,
Actos per annos, vota praeiverant;
Quo, dum gravaret membra somnus,
Mens alacri volitabat ala.

Vidi, quod olim sidere pulchrior
Regina caeli visit, inhospitum
Nigransque Spelaeum, frequenti
Iam populo facibusque laetum.

Vidi (nec hausi parcius) uberem,
Quem rupe Virgo iussit ab arida
Manare, Fontem: vi superna,
Perpetuum medicamen aegris.

Audire visus sum mihi Virginis
Vocem, sub Antro suaviter editam,
Cum, qui vocaretur, rogata:
« Labis », ait, « vocor omnis Expers ».

Longas in horas, tum venerabilem
Specum tueri, tangere et osculis
Mulcere iucundis, decorum
Ceu solium libuit Parentis.

Ibat, redibat turba colentium,
Dabantque claras undique cerei
Flammas; at horum nil videbam,
Cernere qui meliora possem.

Gavo (¹) *frementi (quippe recentibus*
Aucto procellis) inscius adstiti;
Nec templa me, quae bina surgunt,
Continuere diu precantem.

Plus me polito marmore traxerat
Informe Saxum, quod pede candido
Regina pressit, cum puellae
Se dedit ingenuae videndam.

Hic me iuvabat serta, rosariis
Decerpta sacris, texere Virgini;
Hic vota nostro pro Leone,
Proque mea male christiana,

(Sed usque cara) fundere Gallia;
Hic adprecari gentibus omnibus
Pacem serenam, sempiterna
Quam requies cumularet olim.

Hic et propinquum sanguine quemlibet,
Seu morte raptum, sive superstitem,
Iuvit recordari, meamque
Alsatiam, Mariae clientem.

Nec vos, Sodales, quos mihi foedere
Alfonsus almo iunxit, in atriis
Cum ter beatis immorarer,
Praeterii, nihil adprecatus.

Moerens, amato denique limine
(Vale profatus non semel ultimum)
Cessi: domumque ulnasque matris
Deseruisse mihi videbar.

O urbs Lapurdum, quam sibi nescia
Maria labis legit amabilem
In roscida convalle sedem,
Prodigiis celebrem stupendis!

Te mente nostra nulla, vel acrior,
Expunget umquam cura; nec urbium
Eversor, Aevum: tu supremam
Exsilii recreabis horam.

F. X. R…

(¹) *Gavus* nomen est rivi, qui sacri specus oram fere allambit.

GRAECA IN AEGYPTO PAPYRA REPERTA

SALVE Aegyptia tellus, quae tam multo saeculorum ordine in sancto tuo gremio ab initio temporis servasti litterarum magnos thesauros! His gaudet nunc litteraria respublica, atque utinam magis magisque aliis gaudeat in posterum reperiendis.

Sciebamus Herondam exstitisse, cuius exiguae et mutilae supererant reliquiae; cum papyra plane suum recentiorumque artem redolentem nobis aperuerunt.

Quis non desiderabat monumentum illud Graecorum sapientiae, quod est Aristotelis opus sic inscriptum: « Πολιτεῖαι πόλεων ρνη' »? Optimam illius partem, quae ad Atheniensium rempublicam pertinet, papyra anno 1892, undique laetantibus litteratis hominibus in lucem protulerunt, ex eaque lumen accessit ad totius operis rationem intelligendam.

Quid autem Caei lusciniae dicam, Dyrcaei cycni aemuli, carmen suave; quid Menandri comoediarum fragmenta redolentia atticum thymum; Iperidis vehementes orationes aliorumque χαμαίζηλα, qui velut minora sidera in serenissimo renident graecarum litterarum caelo? O magnam quidem et vix credibilem deperditorum operum evocationem!

Quanto gaudio afficeretur animus Iacobi illius Leopardi, qui tantopere dolebat antiquitatis librorum dissipationem, si novissima haec utilis credita papyris cupidis posset pervolutare oculis? Qui sane ob unum Ciceronis librum oblivioni surreptum tantum laudis praemium praeclaro illi viro A. Mai tribuerit, quibus laudibus celebrasset Anglos illos sagaces, qui tot graecarum litterarum monumentis feliciter inventis docteque explicatis totum commoverunt litteratorum coetum?

Anglia profecto primas obtinet in hac admirabili graecorum scriptorum resurrectione; secundae tamen deferantur Italiae, ubi doctorum constituta societas pro facultatibus — o si plures essent! — papyra emit, spe freta graecas locupletandi litteras.

periri, legibus certis obstricta, quae adhuc hominis indagationem praestolentur ad ipsorum naturae et vis arcana revelanda.

Latissima igitur, recondita, magnique momenti disciplina cymatologica, quae tamen fundamentum primum in animadversionibus ponit, quibus omnes, licet pervestigandi artis ignari, intendere possumus.

Quod si tamen iis studendi occasiones non desunt, immo communes, frequentes facilesque praebentur, eo potissimum quaestiones inde manantes tot tantaeque multiplicantur, ut vita ipsa unius hominis vix deliberationi sufficiat. Idque planum fit si cymatologiae paene infinitam vix attingamus rationem, a terrae motuum fluctuationibus, ex altero ad alterum orbis terrarum polum propagatis, ad aëris, nubium, maris, lacuum, fluminum undas; ab arenae litoris dispositione, ad modum quo in summis aquae cursibus rivisque sabuli acervi ordinantur; a parvis illis rugis, ut ita dicam, a vento in pulvere productis, ad glacies durissime conglobatas, nivesque leniter fluitantes.

Sunt autem et undae sonorae, et luminosae, et vi « magnetica » et « psychica » generatae; sed hae nostram disciplinam effugiunt, quae, prouti superius memoravi, ad geographicas undas tantum spectat.

***

Cymatologiae princeps exstitit Vaughan Cornish, Anglus genere, qui rei notionem mente sibi finxit aquam considerans a ranunculo agitatam, in stagno quodam Londinensis vivarii a S. Iacobo, eamque perpendens eadem ratione commoveri, qua navis aequor proscindat, undas scilicet ex eodem puncto proficisci, ac paulatim ad infinitum iter sese deflectere: idque etiam effici, angulum a fluctuationibus illinc eductum, unde in duas partes ipsae partiuntur, constantem manere, quaecumque motus, qui eas generavit, fuerit velocitas.

In aëre contra diversa contingunt: itaque undae, quas missile quoddam telum suscitat, angulos maiores vel minores agunt quo maior minorve sit celeritas telo ipsi commissa.

***

Atqui non alienum abs re videtur, cum Vaughan Cornish, heic undam definire « permutationem, quae in superficie fit duorum corporum, alterum in altero comparate sese moventium ». Itaque haec accidit in aëre permutatio cum levior aetheris ordo super ordinem graviorem labitur: tunc altius ordinis gravioris statumen, non aliter ac lamina percussa, vibrat, vibratque pariter ex contactu ordo alter. Inter has trementes planaeque aëris superficies diversi constituuntur fluxus, qui quidem non raro nubes longis ordinibus iisque tractu pari tendunt, crispatas deinde nubes ipsas effingunt, atque sabuli instar evanescentes. Hi igitur, quos vulgo « cirros » appellamus, in aëriis altis ordinibus aërias undas adesse indicant.

Sed a caelo in terras descendamus: agendi ratio, per quam sabulorum fluctuationes in litore maris aut fluminum gignuntur, una eademque permanet. Marini etiam fluctus a venti per aquam decursu instruuntur simul atque aëriae invisibiles undae; quamquam res impedita magis et contorta reapse nobis tunc obiicitur: nullo enim vento adiuvante, una gravitatis et sui ipsius ponderis vi libere cieri et agi marinae undae queunt. Adde eas maiore celeritate trahi, quam ventum, qui ipsis originem dederit, idque ita, ut in Cantabrico mari saepe autumno vel hiemali tempore, quietissimo licet aëre, ingentissimos fluctus in litus iactatos videre fuerit, procellam praetergredientes, quae postero tantum die secuta est.

Tempestatem itaque illas moventem et praecurrunt et nuntiant: ecquid dubii « undarum disciplinam » commodo atque utilitati scientiae futuram?

FORFEX.

DE CASSIO SEVERO [1]

II.

Si quemlibet librum, benigne lector, evolveris, in quo de populi nostri rebus agatur, nonnulli sane tibi occurrent homines, quibuscum Cassium comparandum putes. Nam si parumper animo finxeris hominem, qui lingua effrenatus supra quam cuiquam credibile sit, idemque pervicacissimus temporis acti laudator in senatus ac fori servitutem, prout sese offerat occasio, immodice invehatur; qui deinde dicendi vi ac facultate utatur ad novarum rerum civilium sectatores percellendos: qui etiam praeclara reclamatione, tum orationibus, tum libellis, ipsi Divo Augusto eiusque in republica sociis, licet in dies inimicitias colligat, acerrime obtrectet; qui denique exsul quoque bonisque exutus eadem actitando recentia veteraque odia advertat, ante oculos nimirum Cassii adumbratam quodam modo habebis imaginem (2). Sed ad singula descendere iuvat.

Ille rerum antiquarum auctor locupletissimus Tacitus in IV° *Annalium* cap. 21 de Cassii vita ac moribus mentionem iniicere et quandam eius petulantiam reprehendere videtur haec tantum verba adhibens: « Cassius... sordidae originis, maleficae vitae », cum, contra, 26° de Oratoribus capite Cassium ipsum multum ceteros insequentis aetatis oratores superare « et varietate eruditionis et lepore urbanitatis et ipsarum virium robore » adfirmare non dubitet. Tacitus igitur arguit hominem, oratorem laudat. At, verum si loqui volumus, locutioni in primis quae est « sordidae originis » haud temere auctoritas vel fides adiungenda est, cum de hac re nihil Seneca rhetor memoriae prodiderit, qui tamen Cassium penitus procul dubio pernovit, eiusque facta moresque latius in controversiarum libris nobis tradidit. De verbis autem quae sunt « maleficae vitae » haud videbimur a vera ratione abesse longissime quum hoc adfirmaverimus, ea nihil vel certe parum auctoritate valere; nam qui sibi animo finxerit quid Tacitus de re publica sentiret, quid de unius dominatu iudicaret, respondebit, arbitror, nulla interposita mora, in Cassii mores non sine causa romanarum rerum scriptorem invehi. Tacitum enim in eorum numero fuisse constat, qui ad regiae potestatis arbitrium sese accomodarent, utpote quae et necessaria, licet periculosa esset, et apta ad omnium utilitatem videretur; ille quoque « bonos imperatores voto expetere qualescumque tolerare » (1) aequum esse iudicabat; qua de causa non mirum est si Cassium quoque, acerrimum novarum rerum obtrectatorem, maleficae vitae coarguerit.

Utcumque est, nobis profecto, qui, tot interiectis saeculis, nulla praeiudicata opinione ducimur, haud omnino vituperanda huius « Plautinae prosapiae » (2) oratoris videbitur vita. Ac non immerito quidem Cassius immodice rixabatur in tanta rerum omnium conversione ac perturbatione, quo tempore principes superbe ac crudeliter omne loquendi audiendique commercium ademerant, videbantque homines quid ultimum in servitute esset, et populus usque adeo submissus et abiectus erat, ut non modo dominationem ferret, sed illi etiam servili more se addiceret.

« Eloquentiam, ait Tacitus, sicut omnia pacavit Augustus » (3), ut prorsus non dignus quem reprehendamus videatur Cassius, qui diu multumque, pro vetere illa populi Romani maiestate, quanta potuit dicendi vi ac facultate, contendit ne flexanima illa atque omnium regina rerum eloquentia, iam a civili turba et foro ad ficta argumenta, ad umbratiles exercitationes traducta, repente obmutesceret. Dederit sane Cassius plus stomacho quam consilio (4), quod ceterum ei capitale fuit; fuerit sane nimis ardens atque concitatus; sed si vera loqui volumus, hac scilicet nimia et vecordi libertate eius gravitas magna ex parte continetur.

Verum Cassii mores, qui fuerint, ut magis magisque intelligatur, nonnulla in primis memorare iuvat, quae nobis scriptores eius aequales vel insequentis aetatis prodiderunt, unde omnis eius vita quodammodo exprimitur, sive is aliquem in iudicium adducit, sive alicuius causam dicit, sive etiam lepore ac dicacitate, vel ironia dissimulantiaque orationem condit. Atque hoc primum animadvertendum est, Cassium mira quadam animi oblectatione, seu voluptate affici quotiens in accusationes descenderet, contra eos praecipue qui in numero Augusti assentatorum essent. Hac de re Quintilianus in XI° *Institutionum* sermonem habet, eo loco in quo agitur « de decoris custodia circa eos, contra quos orator dicit ».

Monet enim scriptor hoc agendum esse in omnibus statim accusationibus, ne ad eas libenter descendisse videatur, ut Cassium fecisse constat, qui ubi primum coram Nonio Asprenate fuit, quem ille in iudicium adduxerat utpote cum « convivas centum et triginta veneno occidisset », (5) summa voce: « Dii boni, inquit, vivo, et quo me vivere iuvet Asprenatem reum video » (6). Quam graphice depicta his verbis est

(1) Cfr. num. sup.

(2) Memini ad hoc clarissimum illum virum magistrumque meum Felicem Ramorinum, apte et apposite Cassium appellare solere *Lo Sbarbaro dell'antichità*.

(1) *Hist*, IV, 8.

(2) Obscura haec quodam modo locutio, quae italice reddi potest *canina razza*, quaque Caecilius in Minucii dialogo cui tit. *Octavius* utitur, vitam Octavii naturamque describens, Cassium Severum et ipsa subtiliter exprimit. Hanc locutionem Georgius Goetz sagaci disputatione illustravit in Musei Rhenani, T. XXXIV, an. 1879.

(3) *Dial. de Or.*

(4) QUINTIL. *Inst Or.*, X, I, 117.

(5) Cfr. PLIN. *Nat. Hist.* XXXV, 12.

(6) QUINTIL., XI, 1.

Iam age, steterint; qua calamitate, qua vi descendere in profundum, ubi tot saeculis quieverunt? Nec tamen ignorabantur. Quippe traditione avorum edocti — vide quanta sit traditio, et quantum ponderis habeat! — et pagi Nemorensis incolae et oppidi saepe inter se, saepe cum advenis de illis navibus loquebantur; in hoc uno diversi, quod apud nonnullos de duabus navibus percrebuisset opinio, nonnulli tantummodo unam adesse profiterentur. Sunt qui putent naves infortunio repentino demersas; sunt qui existimant hominum scelere a tyrannide Augusti alicuius ultra tolerabilia saevientis abhorrentes; sunt qui iudicent patratum aliquid gravius in eas, atque demersas, ut superstitionis turpissimae sanctuarium aboleretur; sunt denique qui dictitent indignantibus a Romanis submersas, ne in barbarorum potestatem venirent.

Quid si id et barbari fecerint per Romanum agrum vicinasque urbes late grassantes, et omnia ferro et igne vastantes, qui deliciosas circa Urbem et suburbana oppida domos, uti Hadrianeam Tibure, Metellicam, Papiensem, Tusculanas subverterunt, incenderunt? Profecto non [illegible] impetu, qui in Nemorensi esse nequit, aquis [illegible] sunt; non quassatae, non fractae. [illegible]

C[illegible] mathematicus De[illegible] implevit, qui et visendi [illegible] incensus, et auxiliante quodam [illegible] Lotharingio, una [illegible] suspicationi ne[illegible] ducere, nec [illegible] Supervacane[illegible] portatilis [illegible]

quod praelo datum anno MDIC, anno MDCCCX Romae redditum est, curante Marinio, et inscribitur *De Architectura Militari* (cap. LXXXII). Aderat comes descendenti Wilhelmus ille Lotharingius, homo promissae densaeque barbae, quam, sub pectora ne defflueret et ne oculos perscrutantis importuna velaret, ille circum caput adducere intextam solebat. Hic non modo de aeneis clavis lucentibus, de caemento illo, deque pluribus mirabilibus narravit, sed etiam raptis et relatis inde partibus tum lateritiis, tum aeneis, tum aliusmodi suis verbis fidem fecit. Nolo crimen impingere: at cur secretum illud tenebricosum de loco? Numquid simulacra et gemmas et aurum inde abstulit, praeda debita quidem pretio auctori, non re, quippe res erant, non homini sed artibus, historiae, musis, humano demum generi debitae? Et quid feram de illis lateribus palmis tribus quaquaversus latis, purpuram splendore vincentibus, quibus pavimenta cubiculorum sternebantur? Et quid de scalis, quibus in nobiliores aedes descendebatur? Satis sit, ab eo non navem fuisse, sed palatium nominatam, aeneis trabibus, insignibusque artis operibus insignem.

Anno MDCCCXXVII Fusconius, mathematicus et ipse, iterum in rem conatus est, et, si praedam spectes circa notitias, felicius; nam tulit capitellum aeneum, et porphireticas, et serpentini laminas, et septuaginta abiegnas tabulas metra quinque circiter longas, latas cm. 40, ad conficiendam nobilissimam quamque supellectilem aptas, et quadraginta laminas lateritias excellentes et pulchras visu, quas ad pavimentum conclavis eximii Alexander Torlonia comparavit, nunc autem facile alibi migraturas, palatium quippe amplissimo viae causa solo aequatur. Tunc etiam nuntiatum est ab iis, qui conducticiam operam Fusconio dederant suam, se vidisse statuas in intimis navigii, columnas, trabeationes aeneas, et mira sexcenta, auferre non potuisse mole, pondere, rigentibus nimium, adventante hieme, aquis.

Iamque eo pervenimus, ut nostra ferme tempora attingamus. Curnam ergo et qua potissimum causa cura haec inveniendi recruduit, immo flagravit? Rem ut accepi trado, ut alii narrant et scribam, utraque autem cum aliquid prolixum postulent proximo numero edam, una cum iis quae proximis annis tentata fuere, una cum iis quae facienda, quamprimum fieri possint, decreta sunt, quaeque iam omnium percrebrescentia sermone et plausu consentientis populi, et magna eruditorum hominum expectatione vulgantur.

H. De Vecchi Pieralice.

5] [illegible]

Usque tibi haec es, [illegible]:
I nunc, et [illegible].
[illegible]
[illegible]

XXV.

Hoc intra saltus placidoque in valle recessu,
Pratum ubi a vitis non procul amnis abest,
Si quis confugiat vicina ignarus ab urbe,
Ut, se oblectando, recreet aegrum animum;
Nunc a sole cavet, nunc frigora matutina
Devitans clausum se tenet igne domi.
Humidulas horret nebulas, gelidasque pruinas
Non audet plantis tangere vel levibus;
Ac me, qui aestivis obnoxius ignibus ultro
Sustineo, aut nimbos perfero hyperboreos,
Fors tacita natum vocat infelicibus astris;
Ast ego damna poli [illegible], parumve moror.
Ubi vero patior? cuine haud haec toleranti,
An mihi, qui ludum scilicet ista vocor?

XXVI.

Dic, precor, upilio lustrans alvearia, vin' mel?
Proh! desiderium mellis abesto procul.
Plebs te punget apum, si per tua furta lacessis;
Et, nosti, haud casso vulnere pungit apis.
Tantula dulcedo, infelix, suspiria quanta
Deinde tibi....! at nihili pol mea dicta facis,
Et vuis in ceras, ah! demens, iamque reducis
Ablato madidas inde liquore manus.
Aspice sed, laesas volucres ut penna corusca
Certatim ultrices in tua damna rapit,

XXVII.

Mollis oborta rosa est tum, quum magis horrida saevit
Aeris ab algenti sidere facta dies.
Hanc, ceu prodigium, pastores undique adibant,
Tam nitidam mediis utpote frigoribus.
Atque unus calycem palpare manu, alter avebat
Halantes auras naribus excipere.
Captus amore Aquilo motabat leniter illam
Sic, foret ut Zephyri creditus aura levis.
Ecquis vere rosam tanto dignatur honore?
Sciscitor: atqui omnis pulchra perinde rosa est.
Pastor ait: Formosa minus non est rosa vernans;
Sed nimiae florent, vere favente, rosae.

XXVIII.

Quandoquidem, o genitor, (puerili aetate Menalcas
Alloquitur) tepidi ver revehunt zephyri,
Suspice, ut illa, unam quam diligo, persica malus
Undique sit pulchre floribus aucta novis.
Nimirum, quoties eadem mihi cernitur, ingens,
Immensa exundat pectore laetitia.
Ipsam hanc tu contra securus conspicis, immo
Simplice dignaris vix, pater, intuitu.
Subridens tunc ille: Tenent quae te modo curae,
Me tenuere olim; sed mea vita senis
Dissolüit fraudem, qua egignitur ista voluptas:
Aetas, quae flores diligit, acta mihi est.
Experior solum quae te solamina mulcent,
Quum tueor grata pendula poma vice.

DE « CYMATOLOGIA »

Est novae doctrinae genus, « cymatologia », cuius propositi summa undis omnibus sat, proprius veriusque, formis omnibus fluctuosis studere, quae in rerum natura fiunt. Qui enim in disciplinam hanc incumbunt animo id concipiunt, in geographiae, quam physicam appellamus, campo, ab altissimis aëris gradibus ad reconditas terrae latebras fluctuationes continenter haberi: inde montium declivitates nihil aliud esse quam terrae fluctus, nubes saepe ex aëriis undis oculis subiectis constare, circum denique superque orbem quem incolimus, quocumque inquisiveris, fluctus et fluctuationes re-

XXIX.

Messem omnino meam pluvius defecerat humor
Tempore, quo nutrit semina cultus ager;
Seque videbatur madidos ea vertere ad austros,
Ac petere actutum, supplicis instar, opem.
Egrediens tandem Tyrrheno ex aequore nubes
Incubuit nostro conglomerata polo.
At quid, pro Superi! si quod vitale erat omen,
Excidium vasto grandinis imbre tulit?
Crudele est fatum, rapidos quum torret ob aestus,
Sudorique aufert praemia danda meo;
Sed crudele magis, quum spem sub imagine blanda
Excitat in trepido corde, statimque necat.

XXX.

Sorte superba sua sublimis creverat arbos
Margine, quem gelido rivulus amne rigat.
Una erat arboreos inter pulcherrima foetus
Ubere ab assiduo praetereuntis aquae.
Altera longinque formosa exstabat ab illa,
Rupis in abruptae nata supercilio,
Cui frons interdum, non alta humore fluenti,
Pallebat nimia languida pauperie.
Imbribus excrescens olim rapit impete rivus
Turbatas undas; aggeris oppositi
Scissa vorat latera, et caram prosternit alumnam:
Natali sospes altera sede manet;
Arentique super terra, per et invia saxa
Indiget, at nostram floret ad usque diem.

(Ad proximum numerum).

Latine vertit Ioannes Battanius (1).

(1) Interpretationem hanc iura proprietatis tuentur.

PER ORBEM

SANTOS Dumont, aëronauta ille audacissimus, ita animum mentemque meam attraxerat, ut potius quam per orbem inquietus viator me deducerem, munus collegae tecto nomine RUFO commiserim, et Lutetiae Parisiorum permanserim ad nova conamina videnda, quae volantem hominem praemio constituto honestare debebant. Aer serenissimus erat, cum levi flante vento, Sancti Claudii e planitie, coram Rolando Bonaparte ceterisque iudicibus, hora sexta circiter, solutae funes sunt liberque volatus aërogloho permissus acclamante circa multitudine magna. Dumont in sua machina Eiffelianam turrim primum petiit, eamque facili tentamine circumivit: redeundum tunc illi erat, cum paulatim globus gressum remittit, ascendit, forsan ut favorabilem aëris cursum inveniret; at paulo post attenuari posterior globi pars visa est, qui primum stetit aliquantulum, mox retrocessit. Aliquid enim certe in machina fractum erat, quo morari iter globus cogebatur, qui statim cadere non sine quadam celeritate coepit. Metus ingens corripit spectantes nos omnes, qui conclamare voce una auditi sumus, dum globus in domus cuiusdam tectum penes Trocadero aedem concidit, atque incredibili fragore ictu dehiscit. Velarium aedium muris haeret, navicula suspensa alibi manet una cum Icaro audaci, quousque vigiles concurrunt, cordam porrigunt, sospitemque ad se tandem pertrahunt. Ecquis crederet? Quieto serenoque vultu vir nihilominus apparebat firmaque voce professus est ex imperfecta globi inflatione rem sibi contrariam evenisse. Quidquid fuerit, certum est me hodie victoriam quam concupieram nuntiare non posse; quin etiam Deutsch, praemii constitutorem, eiusque socios spem quasi amisisse, quippe qui globum quaererent, quem non tantum pacato aëre agere liceret, sed etiam per ordinariam caeli tempestatem absque nimia difficultate ad iter complendum impellerent.

✣

Revocant haec in mentem ausum alterum, quem tamen longe diverso consilio pertentavit Londini Conan Doyle, milesiarum fabularum celeberrimus scriptor. Qui cum flagrante nimis horum dierum aestu sese paene viribus confectum animadverteret, naviculam conscendere constituit, seque in nubes usque ad aethera efferre, quo frigidiorem tandem aërem inveniret. Igitur media circiter die, dum urbs late candens quasi clybanus exardesceret, ipse *Iupiter* in globum prosiluit, una cum Spencer aëronauta deditque vento navem. Heu vero quam misere concepta spes volantes fefellit! Quo enim ascendebant magis, eo magis ad vulcani os accedere propius sibi videbantur. Obstupescebat Spencer ipse, qui passim tentatis iam itineribus cum altitudinem quingentorum vel sexcentorum passuum exsuperasset mitiorem aëris temperiem se invenisse memorabat. Nec satis: nam cum mille et quingentorum metrorum altitudinem attigissent aëris fervor ita exerevit, ut Conan Doyle poeta non modo corpore liquesceret, sed paene iam animo destitueretur. Itaque viatores rati impossibile sibi esse frigidiorem consequi aërem, globum in descensum compulerunt, sospitesque ambo in arva pervenerunt. Inferunt inde physicarum rerum studiosi maximos aestus, quos Americani, Lutetienses, Londinenses persentiunt, ex ventis quibusdam calidissimis oriri, qui maxima altitudine discurrunt, suumque calorem circum ubique atque in terram efferunt.

✣

Maluissent profecto, si oblata, similem sibi sortem puellae illae, quae Arches ad oppidum Galliae advehebantur. Occurrit enim eorum curriculo series ferreorum currruum, quae Noyant e loco obveniebat, omnesque miserrime morti aut gravissimis dedit vulneribus.

✣

At si viatorum vellem prosequi aerumnas, caedes referendae essent currum intima sua vi actorum, quos «automobiles» nuncupavimus. Pauca tantum attingam. Dives quidam Lutetiensis mercator huius generis in curru ferebatur, cum petroleo incenso, cuius flamma rotae agebantur, adustus misere est. Similia Corsica ex insula innotuerunt, ubi, privati sodalicii ausu, caput Corsicum inter et Mantinum, huiusmodi vehibus iter expletur. Vehes enim duae viatoribus refertae cum candente e cortina refluisset ignitus petrolei humor, incensae protinus sunt, viatoresque nonnulli adustiones, vulnera passi, unusque morte inde confectus.

✣

Ex his autem incendii victimis nullam reputo adeo senem fuisse ut Russica illa mulier Plaskovia Fedorovna Bolkunow, quae mox Petropoli obiit. Obiit quidem tot annis plena quot paucis contigit. Et profecto in sua iuventute, cum decimumquartum annum ageret, ipsa viderat Moscovitarum urbis capitis incendium, cum a Gallorum copiis capta urbs est. Rei immo anus illa vetustissima ad unguem recordabatur, quippe cui immane illud facinus post ipsum saeculare aevum delapsum in mentem horride redibat.

VIATOR.

VARIA

Telemetrum acusticum.

Ineunte proelio magnum utrisque acierum ducibus erat subsidium ad cognoscendum hostium ordinem fumus, qui ex conflagrantibus tormentis bellicis erumpebat; ipso autem, adhibita ratione apparentis nubeculae et auditi fragoris, facile reperiebatur quot passus adversae distarent acies, qua norma iuxta ballisticae disciplinam, tormenta ipsa efficaciter pilas ferreas contra intorquerent. Nunc, inventis pirogranis fumo carentibus, nihil superest, cuius ope, quod antea noverant, innotescat. Italico in exercitu Aloisius Giletta dux machinnlam, seu instrumentum condidit, ut, ex fragore fulminantis ballistae, distantia, locusque, unde fulminet, indicentur. Belliceae rei administrator, auditis idoneis negotio viris, iussit ex officinis Papiensibus, satagente ipso inventi auctore ac dirigente, plura eiusmodi confici, ut aestivis his in advelitationibus italici exercitus experimento probentur. Nomen autem ex natura officioque depromptum impositumque est; nam acusticae disciplinae legibus intervalla metitur.

«Helladotherium» recens inventum.

Helladotherium vetus, adhuc vivens repertum feliciter, seu *Ochapi*, ut indigenae appellant, magna zoologiae cultorum laetitia nuntiatur. Mammiferi animalis huius — de quadrupede agitur — olim Graecas Asiaticasque regiones Europae proximas incoluisse certum est; at, quo fato, nescio, seu venatione atrocissima, seu soli aërisque perturbatione superveniente, prorsus ibi perierat, nec, praeter ossa, quae hinc inde eruebantur, aliud supererat. Ex hoc, sententia mentibus omnium haerens, animal inter fossilia amandabat, speciemque deperditam penitus decernebat. Nunc inter Congum et Ugandam media in Africa visendum se obtulit, degitque in nemoribus Ituri, et propter Semliki ripas. Bina semper procedunt ac vivunt, quasi coniugii legem servantia, eorumque corpora optime «anacephaleosis», et ferme compendium plurium animantium dicerentur. Tapiri enim irrequietum caput habet, equinum crinibus nobile collum, asinorum umbrosas aures, tergora costasque iuvenci. In fronte rubescit pilis flammescens ad purpuram; at nigra taenia per nasum descendens nares utrasque ambit. Aures vero, colla, iubae, et armi rubri sunt at stellati maculis purpureis, coccineis mirabiliter visu iucundis, quasi totidem gemmae exlegi manu fuissent intextae. Crura sunt discoloribus fasciis zonisque variegata instar illius quadrupedis, quem zebram vocamus, qui aliquid medium est inter bovem, asinum, equum et camelopardalim; in hoc autem discrepat, quod, ubi albae fasciolae nigris interseruntur, albus color fulvis maculis et quasi aureis guttis distinguitur. Quamvis more bovum, camelorum caprarumque ruminet, cibum a stomacho revocans ac remandens, superiores dentes, qui incidant ramusculos, herbasque, frondesque, non habet; sed haec omnia prehendens lacerat decerpens, damnum non mediocre germinantibus laceratione immiti istiusmodi adducens. At lingua, quae, supra quam credibile sit, mobilitate viget, prensilis est, versatilisque sicut camelopardalis lingua, quod cibos eum arripuerit per molares deducit, ac terendum distribuit, nescio usque ad quae profunda stomachi, retractu linguae, molita referens atque sepeliens; quae autem non molita folia ibi abdiderit exerit in malas moliendo, terenda. Hanc anacephaleosim, compendium hoc animalium longe inter se diversorum, quo equus, asinus, zebra, bos, tapirus, camelus, camelopardalis copulantur, locorum incolae barbaro sermone suo *Ochapim*, uti dixi, nuncupant: quo nomine quid significare velint ignoro; certe connubium tot animalium innuere non credunt. Nostri viri *Helladotherium* nuncuparunt, et nos Helladotherii nomine consecramus speciei reviviscentis apparitionem.

Ioci.

Inversa Spartanae responsio.

Conducticios Armodius dabat equos. Advenit Strophius dives oppidanus, equum poscit, de pretio convenit; iamque loris iniiciebat cupidas manus: — Nec ibis, nisi praesoluto pretio. — Tum Strophius indignans: — Mene ignoras? Anne credis me abiturum, asturconem tuum fraude mala vendituram, et sine eo ad te redituram? — Falleris — inquit Armodius — non enim te sine equo, sed equum sine te in viam effuso timeo rediturum.

P. d. V.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI

DOCT. R. LA CARA, *Lyricorum Specimen*. — Plutiae, ex off. I. Bologna La Bella, MCMI.

De bonis litteris disseruit ALOISIUS MANNUCCI doctor philologiae. — Emporii, ex off. Titi Guainai, MCMI.

Strenna delle Missioni Cattoliche per l'anno 1902. — Mediolani edid. officina S. Iosephi, MCMI.

ROME, la question d'Art e la question Politique par ANDRÉ MELLERIO. — Lutetiae Parisiorum edidit H. Floury, 1901.

Carmen saeculare. Illustrazione e commento del Prof. ENRICO LAMBIASI. — Neapoli, ex off. Mich. D'Auria, 1901.

De Timothei Christiani et Aquilae Iudaei dialogo scripsit DONATUS TAMILIA. — Romae, ex off. Forzani et soc., 1901.

Pójdz ze Mna. Libellum precum in Lingua Polonica occasione anni Iubilaei edid. F. MALARZ. — Romae, via Vespasiano 69, MCMI.

Cassii imago, quem vere incensum, concitatum, nimia quadam ira percitum quasi oculis aspicimus.

Sed praeterea non dubitavit Cassius, maledictis Augustum ipsum insectari, qui « consuluit senatum quid ea in re officii sui putaret » (1) et ipse una cum Asinio Pollione, praestanti eius aetatis oratore, quasi metu quodam accusatorem Asprenatis afficeret, in iudicio, ut solebat, adesse voluit inque subselliis per aliquot horas sedit.

Accepimus autem, Macrobio auctore (2) « Cassium iracundum et acrem multos in iudicium vocasse, qui a iudicibus absolvi solebant »; quibus ex verbis hoc etiam fere effici potest, iam ipsos Cassii adversarios intellexisse eum nimio accusandi vel potius increpandi desiderio flagrare, eumdemque civilibus studiis in accusationibus moveri.

Adde facetum illud Augusti, qui et ipse, cum sciret pleronque reos, Cassio accusante, absolutos esse, et architectus fori (Augusti) cum exspectationem operis diu traheret, ita iocatus est: « Utinam Cassius Severus et meum forum accusaret! » Intellige: « tum mox absolutum erit forum »; ludit Augustus in verbo « absolvere » quod et reum absolvere et opus significat.

(Ad proximum numerum).

IOSEPHUS MARRA.

(1) SUETON. *Aug.* 56.
(2) *Saturn.* IV, 7.

ANNALES

Pax sinensis rata — Melitensis motus — Transvaalianum bellum — Seditiones contra Turcas — Columbiae in Venezuelanam rempublicam bellum — In aedibus Vaticanis.

PACIS « chirographum » subsignatum tandem aliquando ac ratum sanctumque pro foederatarum nationum parte innotuit: deest hactenus Sinensium magistratuum approbatio, at quamprimum despondent diaria eam quoque rei accessuram. Gallis copiis praesidio Pekini relictis Marchand tribunus, notum profecto nomen, praepositus est, quem immo mirum fuit a Waldersee, Germanorum imperatore ac supremo foederatorum duce, laudibus praecipuis esse cumulatum. Cautum itaque novum hunc honorem arbitrantur in pretium moeroris, quem ob negotium illud celeberrimum a Fashoda dictum, suis ipsis a magistratibus ille retulit.

*

Melita in insula comitium popularium contra nova vectigalia recens ab Anglis decreta frequentissimum habitum, quippe cui ad quindecim usque millia civium adfuerunt. Orationes ibi vehementes recitatae; moxque turba ingens regalem, quam vocant, viam implevit atque ante aedes « militarium sodalicii » hostiles protestationes elicuit. Populus enim anglica arrogantia nimis lacessitus passim commovetur; anglici custodes maxima cura res advigilant.

*

Ultima ex Africa a Kitchener imperatore nunciatum est sese apud Gorringe locum Boerorum ducem Kruitzinger proelio superasse, atque alibi circa Steijnburg urbem Erasmum atque Cachet duces captivos fecisse, hunc immo mortifero vulnere fuisse sauciatum. Vicissim fatetur imperator ipse Boerorum cohortem, quam Theru moderatur, quinquaginta Anglos milites Bethesda versus iter facientes coepisse, non sine pugna, unde dux ipse anglorum vulneratus excesserit: captivi tamen omnes armis vestibusque expoliati libertati redditi sunt.

Haec inter Hibernorum quidam populi orator, William Redmond, Kruger praesidem Haga in urbe adiit, qui ei, ob palam factam ab Hibernis benevolentiam gratias multas egit. Subdidit autem evulgatum recens a Kitchener decretum, orationemque a Chamberlain administro recitatam, Boeris futura stimulos, ut bellum perquam acerrime, persequantur: negavit insuper Boeros umquam in hostes instruxisse barbaros armis, vel incitasse, sed potius id admissum ab Anglicis ducibus adseruit.

*

Quae dum in infinitum adhuc africanum bellum protrahunt, Europam commovent atque Americam novi bellici rumores. Nos enim circa Balcanicos montes infremere procellam audimus. Albanenses in Montis — nigri finibus ad viginti usque hominum millia armis instructi discurrunt, timentes ne huius reipublicae princeps ipsorum fines vicissim petat. Interea Turcarum rex, post multa incassum hinc et inde agitata, designaturum se negavit quae Gallus legatus atque sui ipsius magistratus constituerant de Byzantii litoribus ipso in portu occupandis iuxta iura a saeculis Gallis tradita. Quare Constans, Gallorum legatus, minitatus est brevi sese Byzantio profecturum, ni edatur statim ac vulgetur decretum, quo pactiones illae sanciantur.

*

Americani meridionalia sua littora bello pessumdari adhuc vident, quod Venezuela inter atque Colombia rempublicam ortum est. Castro imperatorem, Venezuelae praesidem, foedus iniisse tradunt cum finitimis nationibus Equator, Nicaragua, quorum exercitus iam parati sunt ad Columbiae fines occupandos.

Sed dum haec agitantur, Foederatae Nordicae Civitates, quarum in tutela Americanae res esse paene videntur, suam classem instruunt, ut inter bellantes victoriae pretium ipsae consequantur. Plurimum enim eorum interest ut Panama freto, arrepta occasione potiantur. Itaque loricatae naves plures, ad advehendos pedites equitesque aptae, missae iam sunt ad fretum tutandum atque occupandum.

*

In Urbe omnium laetitia et gaudio feliciter habita S. Ioachim festiva commemoratio, qua *onomasticon* quoque Summi Pontificis celebratur. Sacra solemnia in templo extra Leonina moenia Patriarchae sacro maxima pompa peracta: in aedibus Vaticanis a Pontifice recepta, uti assuevit, familiari more auspicia atque auguria aulae suae omnis. Insolitum autem fuit summoque Patri perquam iucundum lucis electridis machinis albo in linteo videre depicta pulcherrima ac praecipua loca Coemeteriorum Christianorum circa Urbem, quae illustravit cl. vir Horatius Marucchi, christianarum antiquitatum peritissimus.

POPLICOLA.

PUBLICI PER ORBEM COETUS
LEGIBUS FERENDIS

IN Anglia utriusque coetus sessiones regali decreto prorogatae, in quo multa et praeclara de rebus publicis Anglorum, de Sinensibus negociis prospere expletis, de regalis principis visitatione ad Australianos praedicantur, atque faustiora spondentur de bello Transvaaliano proxime absolvendo.

In Serbia novarum oratorum electiones maxima quiete et ordine habitae. Passim mendaci calamo exscripta retinenda sunt, quae diaria nonnulla de seditionibus heic vel illic obortis sunt calumniata.

SCRIBA.

SPATIO DEFICIENTE
AD PROXIMUM NUMERUM

De fabula Milesia, quae inscribitur "Quo Vadis?", cum Manzonii "Sponsis", comparata. Scripsit ANTONIUS CIMA - De legalitate coemeteriorum Christianorum. Ex ineditis MARIANI ARMELLINI - Vita functi viri clariores, etc.

AENIGMATA

I.

Abrogat, absolvit *primus*, qui privat et arcet,
Qui in cauda est semper, semper et in capite.
Alter per saltus saltat tutante Diana.
Totus dat vires rhetori et agricolae.

II.

(Consonae immissio, Italice *incastro*)

Rustica tecta sumus pastoribus atque colonis.
Infers si bipedem liquidam, miranda tueris.

DIGAMMA.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad commentarii moderatorem miserint intra duos menses, unus, sortitus, gratis accipiet carmen recentissime editum, cui titulus:

XV KAL. SEPT. MDCCCCI
DIE SACRO
OB MEMORIAM IOACHIMI PATRIS
LEONI XIII P. M.
SODALES ALFONSIANI

Aenigmata a. IV, n. XIII proposita his respondent:
1) Lux, E-xul 2) Sat-ira.

Ea rite soluta miserunt:

Ed. Bianco; Fr. Xav. Reuss; Th. Vinas Sch. Piar, *Romae* — Alois. Giuliani, *Sarzana* — Giul. Schenz, *Ratisbonae* — Fr. Sallarés Sch. Piar., *Sabadello* — Societas philologica Mediolanensis — Princ. Gordon, *Mancunio* — Dr. Vinc. Lakatos, *Keszthely* — Cam. Straschill, *Villaco* — Car. Stegmüller, *Sabaria* — D. Le Provost, *Briocen* — Iul. Sernatinger, *Brenda* — Ad. Huza, *Gryboria* — Coll. Sch. Piar. *Stellae* — Ant. Lassota, *Mandela* — Lud. De Rubeis, *Iguvio* — Wilh. H. Wrench, *Edimburgo* — Petr. Garrone, *Pezzana ad Vercellas* — Ver. Cariolato, *Vicentia* — Seminarium theologicum Novocomense — Alex. Sauer, *Francofurto ad Moenum* — Fr. Altobelli S. I., *Neapoli* — Ioan. Battanius, *Volaterra* — P. G. Z., *Modoetia* — B. Vannini, *Florentia* — Ioan. Cantono Ceva marchio, *Ronco ad Bugellam* — M. Belli, *Portu Romatino* — I. Szymaitis, *Opitoloki* — Georg. Maurer; Ioan. Brill, *Bonnae* — Hild. Guepin, *S. Dominico de Silos ad Burgos* — Ad. Skrzypkowski, *Swinice* — Eug. Sosio, *Bormio* — Alb. Sesia, *Vercellis* — Ign. Aguilar, *Morelia* — Alois. Cappelli, *Senis* — Aug. Mager, *Seccovio* — Aug. Roberge, *Chicot in Canada* — I. Walter, *Neo Eboraco* — Am. Robert, *Marieville* — V. Hertel, *Mendhausen* — Val. ab Aletrio, *Tusculo* — W. Matloch, *Maia* — St. Figielski, *Rypino* — A. Lafortezza; M. Vidal, *Palma* — H. Gini, *Taurinis aquis*.

Sortitus est praemium
LUDOVICUS DE RUBEIS
ad quem missum est opus, cui titulus:

ARNALDO COCCHI
DEGLI ANTICHI RELIQUIARII
DI S. MARIA DEL FIORE E DI S. GIOVANNI
IN FIRENZE.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.
ROMAE — Ex officina *Pacis* Phil. Cuggiani.